

А. В. Петраускас, М. В. Хададова

РОЗКОПКИ ДРЕВЛЯНСЬКОГО ГОРОДИЩА VIII ст. У м. МАЛИНІ

Дослідник древлянських старожитностей Б. А. Звіздецький зазначав, що одним із найважливіших завдань слов'яно-руської археології є регіональне вивчення поселень. В ареалах розселення племен літописних полян, хорватів та сіверян, тобто у Придніпров'ї, Північній Буковині й Дніпровському Лівобережжі в останні десятиліття активно провадилися дослідження городищ. У той самий час на території древлян, яка в давнину обіймала поліські райони сучасної Київщини та Житомирщини, вивчалися сільські поселення і курганні некрополі. Нехтування такою інформативною категорією пам'яток, як городища, призвело до того, що в окремих підсумкових працях з'явилися апріорні твердження, що древляни не мали власних фортець аж до X ст., а інтенсивне будівництво оборонних споруд розпочалося тут лише наприкінці X — початку XI ст. І в останні роки ця хибна точка зору набуває поширення серед багатьох вітчизняних та закордонних археологів.

Однак ще П. М. Третьяков, провівши 1940 р. розвідки у поліських районах Правобережної України, ототожнював деякі відкриті ним городища з ранніми «градами»

літописних древлян. Одним із найдавніших він вважав Малинське городище. Подібного висновку, після розвідки 1973 р., дійшов і М. П. Кучера.

З метою перевірки попередніх даних і одержання додаткової інформації Б. А. Звіздецький у 1987 р. провів стаціонарні розкопки Малинського городища. Основна ціль робіт полягала у визначенні хронологічних рамок функціонування цього укріплення. Для чого було закладено два невеличкі розкопи на майданчику городища та зроблено два перетини валу в його південній та північній частинах.

На підставі отриманих даних Б. А. Звіздецький відніс час формування оборонних споруд до XVII—XVIII ст. А оцінюючи у цілому сукупність знахідок та стратиграфічну ситуацію на городищі він визначив час його утворення до VIII ст.

Така розбіжність у датуванні городища та його оборонних споруд, а також складна

Рис. 1. Фото Малинського городища з квадрокоптера

Рис. 2. Вид розриву центральної частини валу із заходу та сходу

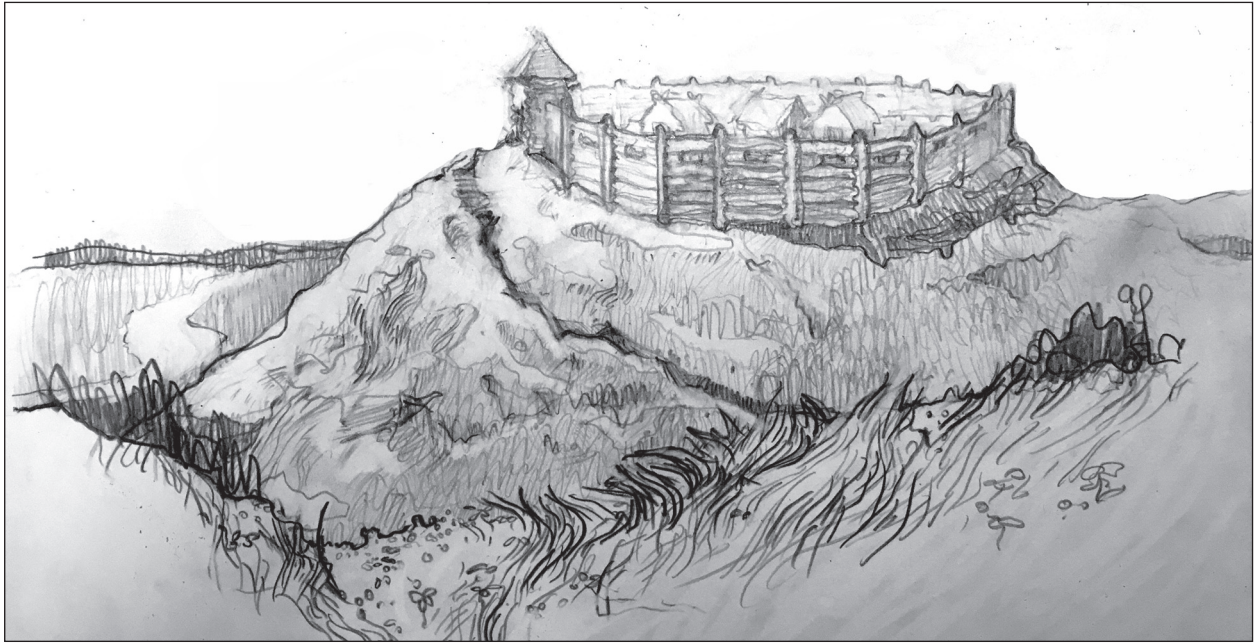

Рис. 3. Графічна реконструкція Малинського городища (М. І. Довганич)

стратиграфія його культурних нашарувань викликала зауваження фахівців, частина з яких почала схилитися до думки про формування городища у пізньосередньовічний період.

У 2016 р. на запрошення міської ради м. Малина Житомирської обл. було відновлено планомірні розкопки багат шарового городища по вулиці Городищанській у м. Малині.

З'ясовано, що перетини оборонного рову були зроблені Б. А. Звіздецьким у його крайніх точках. Там рів має найменшу глибину і відповідно, незначну потужність культурних нашарувань, в яких можуть бути випадкові знахідки не пов'язані із його зведенням. Зазначимо також, що через все городище зі сходу на захід проходить котлован новітнього періоду, який перерізає також і оборонний вал.

Зважаючи на ці обставини було вирішено не проводити розкопки широкою площею на городищі, а зробити зачистку південної стінки котловану. Це дозволило отримати переріз городища за лінією схід–захід та встановити його культурно-хронологічні особливості.

У результаті зачистки, ретельного пошуку в архівах та наступного аналізу польової документації П. М. Третьякова, проведеного С. В. Павленком, встановлено, що котлован у своїй основі являє залишки господарського складу поміщицької родини Гижицьких. Склад було спалено на початку ХХ ст., про що також свідчать чисельні знахідки, виявлені у ході досліджень. У тілі валу під час зачистки було зафіксовано знахідки, які датуються не

пізніше Х ст. Проте, зважаючи на його висоту до 3 м з внутрішнього та до 6 м із зовнішнього краю, його спорудження варто віднести до кінця XII – XIII ст. Подібні параметри оборонних валів показові саме для городищ XIII ст. на території Древлянської землі (городища Звягеля, Гульська, Олевська та ін). Оборонні споруди Х ст. подібної висоти зафіксовані лише у столиці древлянської землі Іскоростені. До того ж в основі валу лежить потужний шар із великою кількістю деревного вугілля та знахідок Х ст., який може бути співвіднесений із залишками оборонних споруд саме Х ст. Додатковим підтвердженням цього може бути зафіксований під валом і перекритий ним більш ранній оборонний рів. Можна припустити, що виявлені в основі валу культурні нашарування та виразні залишки оборонного рову, перекритого валом, якраз і являють собою рештки оборонних споруд, які були знищені у середині Х ст.

Несподіванкою під час зачистки стінки котловану на майданчику городища виявилось відкриття ще одного оборонного рову. В основній частині заповнення рову, яка може розглядатися як така, що утворилась безпосередньо після припинення його використання зафіксовано знахідки грубої ліпної кераміки, що має безпосередні аналогі серед верхніх горизонтів поселення Розтоки та може мати верхню дату не пізніше VIII ст. Відповідно саме із цією датою можна пов'язувати формування найбільш ранньої оборонної споруди й, відповідно, час зведення самого городища, яке може бути віднесене до найраніших міських комплексів Східної Європи.